

УДК 355.02:327(4-11)

DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2025.32.18>

СУЧАСНІ СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОНОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ У СВІТЛІ МІЖНАРОДНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Плазова Тетяна,

*кандидат історичних наук, доцент кафедри воєнної історії
Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
ORCID ID: 0000-0002-8690-1031*

Беспека Вадим,

*доктор філософії, доцент кафедри тактики
Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
ORCID ID: 0000-0002-3811-341X*

Голик Микола,

*кандидат історичних наук, доцент кафедри гуманітарних наук
Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
ORCID ID: 0000-0003-0852-4899*

У статті досліджено сучасні стратегії забезпечення обороноспроможності країн Центрально-Східної Європи в контексті виконання міжнародних зобов'язань. Виявлено, що інтеграція міжнародних стандартів НАТО та ЄС сприяє підвищенню обороноспроможності регіону, однак супроводжується низкою проблем, серед яких – обмеженість ресурсів, технологічна відсталість і конфлікти між колективними зобов'язаннями й національними інтересами.

Метою роботи є визначення основних проблем адаптації міжнародних зобов'язань до національних потреб і розроблення рекомендацій щодо оптимізації стратегій оборони з урахуванням сучасних загроз. У дослідженні використано методи порівняльного аналізу для виявлення ефективності наявних підходів у різних країнах регіону, аналітичного узагальнення досвіду країн-членів НАТО та країн-партнерів, таких як Україна, а також моделювання потенційних шляхів удосконалення оборонної політики.

У результатах дослідження з'ясовано, що країни Центрально-Східної Європи досягають значних успіхів у модернізації збройних сил, посиленні кіберзахисту й розвитку регіональної співпраці. Водночас виявлено проблеми, пов'язані з недостатньою координацією зусиль між державами регіону, обмеженістю фінансування й технологічними бар'єрами. Досвід України у стримуванні агресії став каталізатором реформ у безпековій сфері та джерелом інновацій, які можуть бути адаптовані іншими країнами.

Зроблено висновок, що стійкість оборонних систем потребує інтеграції технологій, посилення регіональної співпраці й підтримки оборонної промисловості. Подальші дослідження можуть бути зосереджені на вивченні впливу міжнародної допомоги, ролі штучного інтелекту у військових стратегіях та інноваційних підходах до кібербезпеки.

Ключові слова: оборона, Центрально-Східна Європа, НАТО, ЄС, міжнародні зобов'язання, кібербезпека, військова стратегія, регіональна співпраця, оборонна промисловість, модернізація.

Plazova Tetyana, Bespeka Vadym, Golyk Mykola. Modern strategies for ensuring defense capabilities of Central and Eastern European countries in light of international commitments

The article examines modern strategies for ensuring the defense capabilities of Central and Eastern European countries in the context of fulfilling international obligations. It is found that the integration of international standards of NATO and the EU contributes to increasing the defense capabilities of the region, but is accompanied by a number of problems, including limited resources, technological backwardness and conflicts between collective obligations and national interests.

The aim of the work is to identify key problems in adapting international obligations to national needs and develop recommendations for optimizing defense strategies taking into account modern threats. The study uses comparative analysis methods to identify the effectiveness of existing approaches in different countries of the region, analytically summarize the experience of NATO member states and partner countries, such as Ukraine, as well as modeling potential ways to improve defense policy.

As a result, it was found that the countries of Central and Eastern Europe are achieving significant success in modernizing their armed forces, strengthening cyber defense and developing regional cooperation. At the same time, problems related to insufficient coordination of efforts between the states of the region, limited funding and technological barriers were identified. Ukraine's experience in deterring aggression became a catalyst for reforms in the security sector and a source of innovations that can be adapted by other countries.

It is concluded that the resilience of defense systems requires the integration of technologies, increased regional cooperation and support for the defense industry. Further research focuses on the impact of international assistance, the role of artificial intelligence in military strategies and innovative approaches to cybersecurity.

Key words: defense, Central and Eastern Europe, NATO, EU, international commitments, cybersecurity, military strategy, regional cooperation, defense industry, modernization.

Постановка проблеми. Ускладнення глобального безпекового середовища визначає необхідність формування сучасних стратегій забезпечення обороноспроможності країн Центрально-Східної Європи. Ці держави, які знаходяться на перетині геополітичних інтересів, стикаються з унікальними викликами, що вимагають інтеграції національних безпекових заходів із зобов'язаннями перед міжнародними організаціями, зокрема НАТО та Європейським Союзом. Еволюція загроз, зокрема гібридні війни, кібернапади й відновлення традиційної військової агресії підкреслюють необхідність адаптації оборонної політики до сучасних реалій. Це питання має суттєве наукове й практичне значення, оскільки потребує не лише теоретичної розробки концепцій сучасних оборонних стратегій, а й практичного впровадження ефективних політик у межах міжнародної співпраці й дотримання правових норм.

Дослідження в цій сфері спрямовані на гармонізацію національних пріоритетів у сфері оборони з колективними безпековими зобов'язаннями, що сприяє забезпеченню регіональної стабільності й дотриманню міжнародних стандартів. Взаємозв'язок військових інновацій, економічної стабільності й дипломатичних зусиль створює основу для підвищення ефективності оборонних систем, сприяючи досягненню стратегічної мети – підтримання миру й безпеки в Європі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження сучасних стратегій забезпечення обороноспроможності країн Центрально-Східної Європи у світлі міжнародних зобов'язань охоплює важливі аспекти політичної стабільності, міжнародної співпраці та адаптації до нових викликів.

П. Лисянський та А. Саліхов [1] проаналізували виборчі процеси, акцентуючи на їх значенні для зміцнення демократичних інститутів під час криз, що позитивно впливає на стійкість оборонних структур. А.Б. Міщенко [2] визначив історичні фактори російсько-українського конфлікту, показуючи їх вплив на регіональну безпеку. Г. Шамборовський [3] розглядає інтеграцію країн Центрально-Східної Європи до ЄС, акцентуючи на зміцненні оборонних систем. Р. Демчишак [4] підкреслює важливість субрегіональних ініціатив для координації безпекових заходів України.

І. Краснодемська [5] досліджує наслідки окупації Криму, наголошуючи на необхідності адаптації міжнародних гарантій, а І. Тодоров [6] аналізує вплив гібридної агресії на демократичні цінності й регіональну стабільність. Е. Ponomareva та D. Proroković [7] висвітлюють роль НАТО в забезпеченні безпеки Балкан.

У. Kosaretskyi, R. Boiko, A. Loishyn та N. Zakharchenko [8] пропонують удосконалення оборонного управління на основі міжнародного досвіду, тоді як С. Кавин [9] акцентує на важливості правових засад кібербезпеки для сучасних оборонних стратегій.

Попри прогрес у дослідженні оборонних стратегій Центрально-Східної Європи, залишаються нерозв'язаними питання адаптації міжнародних зобов'язань до національних інтересів і ресурсів. Недостатньо вивчено механізми інтеграції сучасних загроз (гібридних і кібернападів) у національну політику й довгострокові наслідки співпраці з НАТО та ЄС для оборонних систем в умовах економічних обмежень. Особливо актуальним є узгодження міжнародних стандартів із локальними пріоритетами на тлі війни в Україні.

Мета статті полягає в аналізі сучасних стратегій забезпечення обороноздатності країн Центрально-Східної Європи в контексті їхніх міжнародних зобов'язань, а також у визначенні основних підходів до гармонізації національної безпеки з колективними інтересами міжнародних організацій.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сучасні загрози та стратегії їх подолання в умовах міжнародних зобов'язань.
2. Оцінити вплив співпраці з НАТО та ЄС на оборонну політику країн регіону.
3. Розробити рекомендації щодо адаптації міжнародних зобов'язань до національних інтересів і ресурсів.

Виклад основного матеріалу. Актуальні загрози для обороноспроможності країн Центрально-Східної Європи зумовлені ескалацією конфліктів, гібридними небезпеками й новими формами військової агресії. Російська агресія й війна в Україні стали основними чинниками, що спричинили трансформацію безпекової політики регіону.

Польща значно збільшила обсяги закупівель сучасного озброєння, включаючи системи протиповітряної оборони й безпілотники, використовуючи їх як стримувальний засіб [10; 11]. Литва, Естонія

та Латвія акцентували на кіберзахисті, ураховуючи досвід атак на українську критичну інфраструктуру. Зокрема, Естонія у співпраці з НАТО розробляє стратегії кіберзахисту на базі Центру передового досвіду з питань кібероборони в Таллінні [9, с. 315–320].

Напад Росії на Україну стимулював розгортання додаткових батальйонів НАТО в країнах Балтії, тоді як Польща та Румунія стали основними логістичними центрами для надання військової підтримки. Технологічна відсталість, яка раніше обмежувала оборонні можливості регіону, долається завдяки перегляду оборонних бюджетів і використанню досвіду України в застосуванні дронів і систем спостереження.

Міжнародна підтримка в межах НАТО сприяє модернізації збройних сил країн регіону, ураховуючи уроки протидії агресії в Україні. Війна виступила каталізатором змін у безпековій політиці, підкреслюючи важливість інноваційних технологій, кіберзахисту й колективної безпеки. Однак подальший прогрес залежить від координації зусиль і здатності адаптуватися до нових викликів.

У контексті зростання регіональних і глобальних загроз країни Центрально-Східної Європи змушені вдосконалювати свої стратегії національної безпеки. Їхній підхід базується на протидії традиційним і гібридним викликам, а також на виконанні зобов'язань перед міжнародними організаціями, такими як НАТО і Європейський Союз. Ефективність реалізації цих стратегій залежить від гармонійного поєднання внутрішніх ресурсів і зовнішньої підтримки. Основні напрями, що домінують у сучасних підходах до забезпечення безпеки в регіоні, наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Основні стратегії забезпечення національної безпеки країн Центрально-Східної Європи

Стратегія	Опис	Реалізація в умовах міжнародних зобов'язань
Модернізація збройних сил	Закупівля сучасного озброєння, розвиток оборонних технологій, професіоналізація армії	Відповідність стандартам НАТО, участь у спільних місіях
Інтеграція в колективну безпеку	Участь у системі колективної оборони НАТО, створення багатонаціональних батальйонів	Розгортання сил швидкого реагування НАТО в країнах Балтії й Польщі
Розвиток кібербезпеки	Розроблення національних кіберстратегій, створення центрів протидії кіберзагрозам	Співпраця із Центром кіберзахисту НАТО, імплементація європейських норм у сфері кіберзахисту
Регіональна військова співпраця	Координація зусиль між країнами Центрально-Східної Європи через багатосторонні ініціативи	Ініціативи типу «Бухарестська дев'ятка», спільні навчання й обмін інформацією
Посилення економічної стійкості	Інвестування в оборонну промисловість, зменшення залежності від зовнішніх поставальників озброєння	Забезпечення локального виробництва зброї відповідно до європейських стандартів

Джерело: сформовано авторами на основі [3; 4; 6; 12].

Сучасний стан реалізації стратегій забезпечення національної безпеки в Центрально-Східній Європі демонструє їхнє диференційоване використання залежно від специфіки викликів і ресурсів кожної країни. Модернізація збройних сил залишається пріоритетною стратегією для багатьох держав регіону. Польща активно закуповує сучасні системи озброєння, зокрема танки Abrams, винищувачі F-35 і системи Patriot, що дає змогу посилити обороноспроможність і відповідати стандартам НАТО. У Румунії реалізується програма переоснащення армії, зокрема новими системами артилерії та бронетехніки, які використовуються в спільних навчаннях НАТО [8, с. 57–58]. Водночас Україна, яка активно модернізує свою армію в умовах війни, отримує значну підтримку від країн Альянсу у вигляді систем HIMARS, артилерійських установок і безпілотних літальних апаратів.

Інтеграція в колективну безпеку є пріоритетом для країн Балтії. Латвія, Литва й Естонія беруть активну участь у багатонаціональних батальйонах НАТО, що базуються на їхніх територіях, для стримування агресії. Наприклад, у Литві розміщено батальйон під керівництвом Німеччини, що забезпечує оперативну сумісність між союзниками.

Україна, хоча й не є членом НАТО, значно поглибила співпрацю з Альянсом через спільні тренування та консультації щодо реформування оборонного сектору відповідно до стандартів НАТО.

Розвиток кібербезпеки є ще одним важливим напрямом. Україна, яка регулярно зазнає масштабних кібератак із боку росії, застосовує досвід співпраці з Естонією та іншими країнами в удосконаленні системи кіберзахисту.

Регіональна військова співпраця посилилася завдяки ініціативам, таким як «Бухарестська дев'ятка» [13]. Чехія та Словаччина проводять спільні навчання в межах цієї ініціативи, зокрема навчання «Saber Strike» [14], спрямовані на підвищення готовності до колективної оборони. Україна активно співпрацює з країнами Центрально-Східної Європи у сфері обміну інформацією та проведення спільних навчань, таких як Rapid Trident, що дає змогу вдосконалювати тактичну взаємодію.

Посилення економічної стійкості в оборонній сфері є важливим для Чехії, яка інвестує у виробництво бронетехніки, і Словаччини, що спеціалізується на виробництві систем протиповітряної оборони. Це дає змогу зменшити залежність від зовнішніх постачальників. Україна, попри складні умови, розвиває виробництво дронів та артилерійських систем, зокрема, на базі міжнародних партнерств.

Співпраця з НАТО та ЄС є основним чинником формування оборонної політики країн Центрально-Східної Європи, зокрема, в умовах зростання геополітичної нестабільності. Цей процес виходить за межі простої адаптації до міжнародних стандартів і передбачає комплексні зміни в оборонній системі – від модернізації озброєння до розширення спільних навчань і технічної взаємодії. Співпраця дає змогу країнам регіону зміцнювати національну безпеку, ефективно інтегруватися в колективну оборону, а також отримувати доступ до фінансової та технічної допомоги, необхідної для розвитку сучасної оборонної інфраструктури (таблиця 2).

Таблиця 2

**Вплив співпраці з НАТО та ЄС на формування оборонної політики країн
Центрально-Східної Європи**

Напрямок впливу	Реалізація в межах НАТО та ЄС	Результати для країн регіону
Адаптація військових стандартів	Участь у програмі НАТО «Партнерство заради миру», консультації та технічна допомога	Модернізація збройних сил Польщі, Румунії та Литви; підвищення відповідності стандартам НАТО
Спільні військові навчання	Проведення маневрів «Defender Europe», «Saber Strike» й навчань НАТО в країнах Балтії	Підвищення оперативної сумісності й готовності до колективних дій
Розвиток оборонної інфраструктури	Фінансування від ЄС для модернізації логістичних об'єктів і транспортних шляхів	Побудова баз у Латвії та Литві, реконструкція аеродромів у Румунії
Технічна допомога	Постачання обладнання, консультації з розроблення кіберзахисту й упровадження технологій	Естонія стала важливим центром кібербезпеки НАТО, Україна запроваджує сучасні системи кіберзахисту
Політична й фінансова підтримка	Програми ЄС у сфері оборони, зокрема «Європейський фонд оборони»	Забезпечення країн регіону доступом до ресурсів для розроблення нових технологій

Джерело: сформовано авторами на основі [7; 12; 14; 15].

Співпраця з НАТО та ЄС суттєво трансформувала оборонну політику країн Центрально-Східної Європи, даючи їм змогу перейти до сучасних підходів в управлінні безпекою. Адаптація стандартів НАТО забезпечує уніфікацію військових процедур і технологій, що підвищує ефективність спільних операцій. Наприклад, Польща й Румунія активно працюють над модернізацією своїх військових можливостей відповідно до стандартів Альянсу, що дало їм змогу впровадити інтегровані системи управління бойовими діями. Україна, яка співпрацює з НАТО в межах програми «Партнерство заради миру» [16], адаптувала свої тактичні доктрини та значно покращила підготовку військовослужбовців, що особливо відчутно в умовах війни.

Спільні військові навчання, такі як «Defender Europe» і «Saber Strike» [14], стали основою для вдосконалення координації між країнами регіону. Наприклад, у межах навчань НАТО в Латвії відпрацьовано сценарії протидії гібридним загрозам, а в Польщі – масштабні операції з використанням новітніх засобів мобільної оборони. Україна, яка бере участь у навчаннях «Rapid Trident», отримала можливість випробувати нові тактичні моделі, що підвищують її сумісність із союзниками.

Розвиток оборонної інфраструктури відбувається завдяки значному фінансуванню з боку ЄС і НАТО. У Литві та Латвії побудовані сучасні військові бази, що дають змогу оперативно розгорнути сили швидкого реагування. У Румунії модернізовані аеродроми тепер відповідають стандартам НАТО для прийому важкої військової техніки. Україна, хоча й не є членом Альянсу, модернізує свої логістичні потужності, зокрема, за підтримки США, щоб забезпечити швидке постачання ресурсів на передову [17, с. 179–182].

Технічна допомога НАТО має стратегічне значення для посилення кібербезпеки. Естонія, співпрацюючи із Центром кіберзахисту НАТО, розробляє інноваційні методи протидії кібератакам. Україна, яка зазнає постійних атак на критичну інфраструктуру, отримує консультативну й технічну підтримку для вдосконалення своїх систем кіберзахисту, зокрема, в енергетичному й фінансовому секторах.

Політична й фінансова підтримка від ЄС, включаючи програми розвитку оборонної промисловості, дає змогу країнам регіону інвестувати у створення власних технологій [18]. Чехія й Словаччина беруть участь у спільних проектах із розроблення сучасної бронетехніки. Україна у співпраці з міжнародними партнерами розвиває виробництво дронів та артилерійських систем, які відіграють важливу роль у стримуванні агресії.

Адаптація міжнародних зобов'язань до національних інтересів країн Центрально-Східної Європи супроводжується низкою проблем. Однією з основних є обмеженість фінансових і технічних ресурсів, необхідних для виконання стандартів НАТО та ЄС, що створює значне навантаження на економіку країн, таких як Латвія й Литва. Технологічна відсталість також залишається викликом: Словаччина й Чехія все ще залежать від застарілого озброєння радянського зразка, а модернізація вимагає значних інвестицій і часу.

Конфлікти між національними інтересами й колективними зобов'язаннями ускладнюють ситуацію. Наприклад, Угорщина обирає політику, що суперечить загальноєвропейським підходам, а Польща, орієнтуючись на стримування Росії, стикається із суперечностями в розподілі ресурсів.

Україна, яка перебуває в стані війни, постає перед труднощами інтеграції міжнародних стандартів через брак інфраструктури й ресурсів. Попри значну допомогу від НАТО, нагальна потреба швидко реагувати на загрози ускладнює адаптацію. Політична координація між країнами регіону також є проблемою, особливо в питаннях кібербезпеки й розподілу сил швидкого реагування, що часто ускладнюється різними пріоритетами учасників.

Оптимізація оборонних стратегій країн Центрально-Східної Європи вимагає комплексного підходу, що враховує регіональні й глобальні тенденції безпеки. Основними напрямками є модернізація військових структур, кіберзахист, розвиток оборонної промисловості й міжнародна співпраця.

Інтеграція новітніх технологій, таких як штучний інтелект, автоматизація управління бойовими операціями й сучасні засоби спостереження, є стратегічним чинником посилення обороноспроможності. Використання дронів, успішно застосованих в Україні, може значно підвищити ефективність оборонних стратегій, а модернізація озброєння відповідно до стандартів НАТО забезпечить інтеграцію з Альянсом.

Кіберзахист потребує розвитку національних кіберцентрів, подібних до Центру передового досвіду НАТО в Естонії, для моніторингу загроз, швидкого реагування та проведення спільних навчань. Український досвід протидії кібератакам є важливим внеском у забезпечення регіональної кібербезпеки.

Розвиток оборонної промисловості має передбачати стимулювання виробництва озброєння на власній території, зменшуючи залежність від зовнішніх постачальників. Україна, що активно розвиває виробництво дронів та артилерійських систем, може стати важливим партнером у цій сфері.

Регіональна співпраця, зокрема, в межах «Бухарестської дев'ятки» сприятиме ефективному реагуванню на загрози через спільне планування, обмін інформацією та створення багатонаціональних сил.

Соціальний аспект передбачає підвищення підготовки військових, розширення програм резервної підготовки й зміцнення інформаційного простору для протидії дезінформації. Досвід війни в Україні підтверджує важливість національної єдності й активної участі громадян в обороні.

Висновки. Отже, адаптація національних оборонних політик до вимог НАТО та ЄС має вагоме значення для регіональної стабільності, однак супроводжується низкою проблем. Серед основних викликів виокремлено обмеженість фінансових і технічних ресурсів, технологічну відсталість, конфлікти між національними інтересами й колективними зобов'язаннями, а також недостатній рівень координації зусиль між країнами регіону.

Безумовно, війна в Україні стала каталізатором змін у безпековій політиці регіону. Вона сприяла активній модернізації військових структур, посиленню кіберзахисту й розширенню міжнародної співпраці. Практичний досвід України у використанні сучасних технологій, зокрема безпілотних систем, може стати орієнтиром для інших країн регіону в процесі вдосконалення їхніх оборонних стратегій.

Рекомендації щодо оптимізації стратегій оборони охоплюють інвестиції в новітні технології, такі як штучний інтелект і кібербезпека, стимулювання локального виробництва озброєння, а також розширення регіональної та міжнародної співпраці. Пріоритетом має стати створення спільних оборонних ініціатив, які дадуть змогу ефективно реагувати на нові виклики.

Перспективи подальших досліджень полягають у глибшому аналізі впливу міжнародних зобов'язань на національну безпеку, розробленні адаптивних моделей військового управління й інтеграції новітніх

технологій в оборонній стратегії. Це не лише забезпечить стійкість регіональних систем безпеки, а й підвищить їхній внесок у глобальну стабільність.

Література:

1. Лисянський П.Л., Саліхов А.Р. Аксіологічний аналіз виборчого процесу у військовий та поствійськовий час. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2023. № 44. С. 105–108. URL: http://apfs.nuoua.od.ua/archive/44_2023/19.pdf (дата звернення: 26.12.2024).
2. Міщенко А.Б. Україно-російський конфлікт: історичні передумови та геополітичні наслідки. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2016. № 6. С. 4–14. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/visnik/fsnm/program_5981a8bf92879.pdf#page=4 (дата звернення: 26.12.2024).
3. Шамборовський Г. Структурні перетворення на шляху євроінтеграції країн Центрально-Східної Європи. *Вісник Львівського університету. Серія «Міжнародні відносини»*. 2018. № 44. С. 342–351. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vir.2018.44.0.9472>.
4. Демчишак Р. Російсько-українська війна як фактор геополітичного позиціонування регіону ЦСЄ та ПСЄ. *Вісник Львівського університету. Серія філософських та політичних студій*. 2022. № 43. С. 247–254. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.43.30>.
5. Краснодемська І.Й. Окупація Криму Російською Федерацією в контексті геополітичної парадигми початку ХХІ ст. *Соціально-політичні процеси в Україні та світі у контексті глобалізаційних перетворень*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Ірпінь, 23 квітня 2021 року). Ірпінь: Університет ДФС України, 2021. С. 81–90. URL: <https://vb.lka.lt/object/elaba:100592296/100592296.pdf#page=81> (дата звернення: 26.12.2024).
6. Тодоров І.Я. Безпековий вимір міжнародних відносин в Східній та Центральній Європі в контексті російської агресії. *Політичне життя*. 2022. № 1. С. 138–144. URL: <https://journals.donnu.edu.ua/index.php/pl/article/view/12045> (дата звернення: 26.12.2024).
7. Ponomareva E., Proroković D. NATO vs. Russia: Impact on Balkan Regional Security. *Europe in Changes: The Old Continent at a New Crossroads*. 2021. Art. 6. P. 117–137. DOI: https://doi.org/10.18485/iipe_euchanges.2021.ch6.
8. Kosaretskyi Y., Boiko R., Loishyn A., Zakharchenko N. Identifying the peculiarities of the management of defense resources of individual countries of the world in order to improve a similar process in Ukraine. *Social Development and Security*. 2023. Vol. 13. № 2. P. 54–64. DOI: <https://doi.org/10.33445/sds.2023.13.2.6>.
9. Кавин С.Я. Нормативно-правові механізми забезпечення кібербезпеки в країнах Балтії. *Підприємництво господарство і право*. 2020. № 12. С. 315–320. URL: <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/12/56.pdf> (дата звернення: 26.12.2024).
10. Польські військові докуповують безпілотники FlyEye. *Militaryni: вебсайт*. 2024. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/polski-vijskovi-dokupovuyut-bezpilotnyky-flyeye/> (дата звернення: 26.12.2024).
11. Gladius: Польща підписала найбільший у своїй історії контракт на безпілотники. *Militaryni: вебсайт*. 2024. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/gladius-polshha-pidpysala-najbilshyj-v-svoyij-istoriyi-kontrakt-na-bezpilotnyky/> (дата звернення: 26.12.2024).
12. Нечаєва-Юрійчук Н. Безпекові виміри геополітичних ініціатив у регіоні Центрально-Східної Європи. *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*. 2022. № 11. С. 141–161. DOI: <https://doi.org/10.31861/mediaforum.2022.11.141-161>.
13. Турчин Я., Івасечко О. Виклики для співпраці держав-учасниць формату Бухарестської дев'ятки в умовах еволюції безпекових загроз на східних кордонах НАТО. *Гуманітарні візії. Серія «Політичні науки»*. 2022. № 1. Вип. 8. С. 7–12. DOI: <https://doi.org/10.23939/shv2022.01.007>.
14. Banka A., Busmann M. Uncomfortable neighbors: NATO, Russia and the shifting logic of military exercises in the Baltics. *Defence Studies*. 2023. Vol. 23. № 1. P. 1–24. DOI: <https://doi.org/10.1080/14702436.2022.2089657>.
15. Bond I., Scazzieri L. The EU, NATO and European security in a time of war. *Centre for European Reform*. 2022. URL: https://www.cer.eu/sites/default/files/pbrief_IB_LS_nato_5aug22.pdf (дата звернення: 26.12.2024).
16. Партнерство заради миру. *Україна – НАТО: вебсайт*. 2024. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/partnerstvo-zaradi-miru> (дата звернення: 26.12.2024).
17. Авраменко І.Ф. Стратегії зовнішньополітичної діяльності США наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Право»*. 2023. Т. 2. Вип. 76. С. 178–183. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/281583/275810> (дата звернення: 26.12.2024).
18. NATO 2022 Strategic Concept. *NATO: вебсайт*. 2023. URL: https://www.nato.int/cps/eu/natohq/topics_210907.htm?selectedLocale=en (дата звернення: 26.12.2024).